

Гапоненко Д. І.

ПРОГРАМУВАННЯ
СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ І ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ „СОЦІОЛОГІЯ”
(ПІДГОТОВКА БАКАЛАВРІВ)**

Чернігів - 2013

Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т. Г. Шевченка

Кафедра українознавства,
політології і соціології

ГАПОНЕНКО Д. І.

ПРОГРАМУВАННЯ
СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ І ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ „СОЦІОЛОГІЯ”
(ПІДГОТОВКА БАКАЛАВРІВ)

Чернігів – 2013

УДК 004.92:316:167(072)

ББК С5в6

Г 19

Рецензенти: *Половець В. М.,*

доктор історичних наук, професор,
зав. кафедри українознавства, політології і
соціології;

Скребець В. О.,

доктор психологічних наук, професор,
зав. кафедри екологічної психології
та психічного здоров'я.

Г 19 Гапоненко Д. Програмування соціологічних досліджень: методичні поради і плани семінарських занять для студентів спеціальності „соціологія” / Д. Гапоненко. – Чернігів: ЧНПУ, 2013. – 40 с.

ББК С5в6

УДК 004.92:316:167(072)

Схвалено на засіданні кафедри
українознавства, політології і соціології
Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т. Г. Шевченка 01 квітня 2013 р.,
протокол № 9.

© Гапоненко Д. І., 2013

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Орієнтовний тематичний план.....	6
Тематика семінарських занять і завдання для самостійної роботи	7
Список літератури.....	35
Перелік питань до заліку з навчального курсу „Програмування соціологічних досліджень”	37

ПЕРЕДМОВА

Курс „Програмування соціологічних досліджень” є нормативною навчальною дисципліною для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр” спеціальності „Соціологія”.

Вивчення даного курсу є базою для засвоєння таких предметів, як „Методологія соціологічних досліджень”, „Методи збору соціологічної інформації” і „Організація та методи вибіркового дослідження”.

У розробці репрезентовано навчально-методичний матеріал, який спрямований на розкриття методологічних засад підготовки програми і технології її складання як основного теоретико-методологічного та методичного документу, що регламентує проведення соціологічного дослідження.

Метою викладання предмету є формування у студентів навичок підготовки соціологічного дослідження, розуміння особливостей розробки основних структурних компонентів програми і їх змістової залежності від типу дослідження, а також від обраних методів збору первинної соціологічної інформації та шляхів формування вибіркової сукупності.

Під час проведення семінарських занять студенти повинні закріпити лекційний матеріал і виконати завдання

самостійної роботи для глибокого теоретичного і практичного розуміння змісту курсу.

Студент повинен знати:

- основні види соціологічних досліджень і їх вплив на змістове наповнення програми соціологічного дослідження;
- структурні компоненти програми;
- вимоги до складання програми соціологічного дослідження.

Студент повинен уміти:

- підготувати методологічний, методичний та процедурний розділи програми;
- формулювати проблему, об'єкт, предмет, мету і завдання соціологічного дослідження;
- здійснювати інтерпретацію основних понять;
- проводити попередній аналіз об'єкту дослідження;
- формулювати гіпотези;
- формувати збалансовану вибірку сукупність;
- обирати найбільш оптимальні методи збору первинної соціологічної інформації;
- складати робочий план соціологічного дослідження.

Усі матеріали підготовлені з урахуванням вимог Міністерства освіти і науки України до програми дисципліни „Програмування соціологічних досліджень”. Навчальний курс розроблений і апробований у Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т. Г. Шевченка.

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Всього – 162 год., лекц. – 30 год., сем. – 24 год.,
самост. роб. – 108 год.

№ з/п	Теми	Лекції	Семінари	Самостійна робота
1.	Соціологічне дослідження як вид наукового пізнання	2	2	---
2.	Програма як організаційна підстава соціологічного дослідження	2	2	6
3.	Методологічний розділ програми дослідження	2	---	---
4.	Проблема, об'єкт і предмет дослідження	2	2	6
5.	Мета і завдання соціологічного дослідження	2	2	8
6.	Виокремлення та інтерпретація головних понять дослідження	2	2	14
7.	Попередній аналіз об'єкту дослідження	2	2	20
8.	Гіпотези соціологічного дослідження	4	4	20
9.	Стратегічний план дослідження	2	---	---
10.	Методичний і процедурний розділи програми соціологічного дослідження	2	2	4
11.	Обґрунтування вибіркової сукупності соціологічного дослідження	2	2	20
12.	Визначення методів збору первинної соціологічної інформації	2	2	6
13.	Робочий план дослідження	2	2	4
14.	Труднощі та типові помилки складання програми соціологічного дослідження	2	---	---
Всього годин:		30	24	108

ТЕМАТИКА
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

**ТЕМА 1.
СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ВИД
НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ**

План

1. Поняття соціологічного дослідження.
2. Соціальне і соціологічне дослідження.
3. Типологія соціологічних досліджень:
 - а) фундаментальне;
 - б) прикладне;
 - в) теоретичне;
 - г) емпіричне.
4. Види соціологічних досліджень:
 - а) пошукове і пілотажне;
 - б) описове;
 - в) аналітичне.
5. Інші різновиди класифікації соціологічних досліджень.

Методичні поради

Перше заняття з дисципліни „Програмування соціологічних досліджень” дасть можливість зрозуміти основні сутнісні характеристики такого змістовного документу, як програма соціологічного дослідження, тому до нього слід ретельно підготуватися. Необхідно одразу звернути увагу на засвоєння категоріального апарату, бажано завести власний короткий словник. Це полегшить подальшу роботу над темами курсу і дозволить якісно використовувати специфіку соціологічного підходу до наукового аналізу соціальних явищ.

Вивчення першого питання потрібно починати зі з'ясування поняття „соціологічне дослідження”. Студент повинен зрозуміти, що в найпростішому вигляді соціологічне дослідження – це система послідовних методологічних, методичних і організаційно-технічних процедур, пов'язаних між собою чітко визначеною метою: отримати репрезентативні дані про соціальні явища і процеси, про тенденції і особливості їхнього розвитку тощо.

Друге питання семінару зосереджене на встановленні різниці між соціальним і соціологічним дослідженням, оскільки в науковій літературі ці поняття подекуди використовуються як синоніми. Найбільш якісно ця проблема висвітлена у праці В. Добренькова і А. Кравченка „Методы социологического исследования: Учебник”. – М., 2004.

Розгляд третього питання слід присвятити детальній характеристиці основних типів соціологічних досліджень. За метою досліджень прийнято розрізняти фундаментальні дослідження, які орієнтовані на розвиток науки, і прикладні, що мають прагматичні завдання. І ті і інші можуть бути теоретичними і емпіричними у залежності від характеру знань, які отримує дослідник у результаті їх проведення.

Наступне питання присвячене розгляду різновидів соціологічних досліджень за глибиною аналізу досліджуваного об'єкту. Серед них виділяють пошукове і пілотажне – пов'язані з пошуком наукових проблем, апробацією вибірки і інструментарію; описове – до завдань якого входить створення цілісної картини про досліджуване явище; аналітичне – покликане виявляти причинно-наслідкові зв'язки і фактори, що зумовлюють той чи інший соціальний процес.

Розглядаючи останнє питання, студент має звернутися до інших існуючих класифікацій соціологічних досліджень: за методом збору соціологічної інформації, за метою (статика чи динаміка), за охопленням об'єкту, за місцем проведення, за затратами часу тощо.

Література

Горшков М. К., Шереги Ф. Э. Прикладная социология: методология и методы: интерактивное учебное пособие. – М.: Институт социологии РАН, 2011, 1 CD ROM – С. 12 – 22.

Гречихин В. Г. Лекции по методике и технике социологических исследований: Учеб. пособие. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – С. 29 – 35.

Добренков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2004. – С. 25 – 67.

Как провести социологическое исследование / Под. ред. М. К. Горшкова, Ф. Э. Шереги. – М.: Политиздат, 1990. – С. 9 – 23.

Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / 2-е видання, доповнене. – К., 2007. – С. 21 – 22; 33 – 34.

Процесс социального исследования. – М.: Прогресс, 1975. – С. 11 – 22.

Рабочая книга социолога / под ред. Г. В. Осипова. – М.: Наука, 1983. – С. 17 – 20.

Смехнова Г. П. Основы прикладной социологии: учебное пособие. – М.: Вузовский учебник, 2008. – С. 17 – 19; 54 – 63.

Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В. Г. Городяненка. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2002. – С. 464 – 468.

Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2000. – С. 74 – 88.

Сусоколов А. А. Технология социологического исследования. Учеб. Пособие. – М., 2007. – С. 12 – 16.

Тавокин Е. П. Основы методики социологического исследования: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2009. – С. 4 – 11.

Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. – М.: Изд-во „Добросвет”, Кн. дом „Ун-т”, 1998. – С. 450 – 470.

ТЕМА 2. ПРОГРАМА ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНА ПІДСТАВА СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

План

1. Визначення програми соціологічного дослідження.
2. Функції програми дослідження.
3. Основні компоненти методологічного розділу програми соціологічного дослідження:
 - а) пошук проблемної ситуації, формулювання та обґрунтування проблеми;
 - б) визначення об'єкту і предмету;
 - в) розробка мети і завдань;
 - г) інтерпретація та операціоналізація основних понять;
 - д) системний аналіз об'єкту дослідження;
 - є) формулювання гіпотез.

Самостійна робота

1. Показати залежність змісту програми від виду соціологічного дослідження.
2. Скласти таблицю етапів розробки програми дослідження.

Методичні поради

Головна мета даного практичного заняття полягає у формуванні уявлення студентів про програму прикладного соціологічного дослідження як основного стратегічного документу наукового пошуку. Готуючись до першого питання, студенту слід усвідомити, що програма вважається обов'язковим документом

соціологічного дослідження незалежно від його виду. Вона представляє собою науковий документ, який відображає логічно обґрунтовану схему переходу від теоретичного рівня знання, вираженого моделями і гіпотезами, до способів його емпіричного отримання, тобто об'єкту і інструментарію дослідження.

У другому питанні важливо зосередитися на тому, що програма відіграє центральну роль у соціологічному дослідженні, слід вивчити функції, які вказують на її призначення і розкривають її основний зміст. Загалом сутність програми обумовлена двома взаємопов'язаними методологічними функціями: першу вона реалізує на початку підготовки анкети – методологічне обґрунтування інструментарію дослідження; другу – на етапі аналізу одержаних результатів – обґрунтування логіки аналізу та інтерпретації зібраної первинної соціологічної інформації.

Для якісного засвоєння теми необхідно чітко визначитися зі змістом основних компонентів теоретико-методологічного розділу програми, запропонованих у плані заняття. Разом з тим, розкриваючи зміст другого семінару, варто підкреслити, що лише чітко обґрунтовані та розроблені положення першого розділу дозволяють досліднику перейти до розробки методичної і процедурної частин програми.

Починаючи з другої теми, студенти мають виконувати завдання для самостійної роботи, що дозволить глибше опанувати теоретичний матеріал і закріпити його на практиці. У даній темі пропонується зосередити увагу лише на загальних положеннях і типових факторах, що визначають вибір дослідницької стратегії, оскільки ретельний розгляд цього питання буде предметом наступних семінарських занять.

Література

Аверьянов Л. Я. Социология: искусство задавать вопросы. Издание 2-е, переработанное и дополненное. – М., 1998. – С. 9 – 27.

Батыгин Г. С. Обоснование научного вывода в прикладной социологии. – М.: Наука, 1986. – С. 27 – 44.

Горшков М. К., Шереги Ф. Э. Прикладная социология: методология и методы: интерактивное учебное пособие. – М.: Институт социологии РАН, 2011, 1 CD ROM – С. 22 – 23.

Гречихин В. Г. Лекции по методике и технике социологических исследований: Учеб. пособие. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – С. 35 – 38.

Добреньков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2004. – С. 147 – 152.

Как провести социологическое исследование / Под. ред. М. К. Горшкова, Ф. Э. Шереги. – М.: Политиздат, 1990. – С. 23 – 32.

Капитонов Э. А. Социология XX века. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – С. 387 – 392.

Кузнецов И. Н. Технологии социологического исследования: Учебно-методическое пособие. – М.: ИКЦ „МарТ”, 2005. – С. 3 – 17.

Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / 2-е видання, доповнене. – К., 2007. – С. 34 – 44.

Попова І. М. Соціологія. Пропедевтичний курс: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Тандем, 1996. – С. 152 – 154.

Рабочая книга социолога / под ред. Г. В. Осипова. – М.: Наука, 1983. – С. 111 – 113.

Смехнова Г. П. Основы прикладной социологии: учебное пособие. – М.: Вузовский учебник, 2008. – С. 64 – 76.

Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В. Г. Городяненка. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2002. – С. 468 – 473.

Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2000. – С. 89 – 107.

Тавокин Е. П. Основы методики социологического исследования: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2009. – С. 11 – 14.

Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. – М.: Изд-во „Добросвет”, Кн. дом „Ун-т”, 1998. – С. 69 – 70; 450 – 486.

ТЕМА 3. ПРОБЛЕМА, ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

План

1. Особливості проблемної ситуації в соціології та її відмінності від традиційного розуміння поняття „проблема”.
2. Обґрунтування проблеми соціологічного дослідження.
3. Види проблем дослідження.
4. Встановлення об'єкту соціологічного дослідження.
5. Визначення предмету соціологічного дослідження.

Самостійна робота

1. Обрати тему соціологічного дослідження, попередньо узгодивши її зміст з викладачем.
2. Встановити проблемну ситуацію.
3. Обґрунтувати проблему дослідження.
4. Визначити об'єкт і предмет дослідження.

Методичні поради

Працюючи над першим питанням, необхідно чітко розібратися із поняттям „соціальна проблема”, оскільки воно не співпадає зі звичним буденним сприйняттям категорії „проблема”, а тісно пов'язане з проблемною ситуацією, яка склалася у суспільстві. Воно обов'язково включає суперечності між окремими елементами соціального простору, становлячи певну незадоволену потребу, яка

вимагає наукового вивчення для подальшого пошуку шляхів її вирішення.

Готуючись до другого питання, слід розуміти, що для правильного обґрунтування проблеми дослідження, її необхідно детально проаналізувати: визначити основні структурні елементи, взаємозв'язки між ними, і фактори, що впливають на досліджуваний процес.

Окремо треба зупинитися на розгляді видів проблем дослідження, а саме: гносеологічних (наукових) і предметних. Разом з тим варто зосередитися і на інших критеріях: за носієм, за масштабами поширення, за часом дії, за глибиною протиріччя тощо.

Формулювання проблеми передбачає також встановлення об'єкту і предмету соціологічного дослідження. В широкому розумінні об'єктом дослідження є індивіди, соціальні групи і організації, які є носіями певної соціальної інформації. Студентам необхідно звернути увагу на те, що чітке визначення об'єкту дослідження передбачає виділення його основних характеристик, які надалі будуть використані під час проектування інструментарію і аналізу отриманих даних: простір (країна, область, місто), час (період, відведений на проведення дослідження), галузь (бізнес, освіта, бюджетна сфера), соціально-демографічні показники (стать, вік).

Слідом за виділенням об'єкту варто сформулювати предмет дослідження – це найважливіші особливості об'єкту, які необхідно буде вивчити в ході дослідження. Під час цієї процедури слід звернути особливу увагу на точність і лаконічність формулювань, оскільки предмет визначає межі вивчення об'єкту і допущені помилки можуть призвести до значного об'єму непотрібної в подальшому роботи.

Особливість даної теми полягає у тому, що з неї починається поєднання опанування теоретичного матеріалу з виконанням практичних завдань, пов'язаних з підготовкою основних компонентів програми соціологічного дослідження. Тому після ретельного опрацювання питань семінарського заняття студенту слід зосередитися на якісному виконанні самостійної роботи.

Перш за все, слід обрати тему соціологічного дослідження (відносно нескладну і чітко окреслену у просторі і часі, яка буде знайома студенту). Цей крок є першим етапом у складанні програми. Він нерозривно пов'язаний із ґрунтовним аналізом соціальної проблеми, яка є досяжною для її вивчення соціологічними методами.

Література

Горшков М. К., Шереги Ф. Э. Прикладная социология: методология и методы: интерактивное учебное пособие. – М.: Институт социологии РАН, 2011, 1 CD ROM – С. 23 – 27.

Добреньков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2004. – С. 152 – 160; 163 – 167.

Капитонов Э. А. Социология XX века. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – С. 392 – 396.

Кузнецов И. Н. Технологии социологического исследования: Учебно-методическое пособие. – М.: ИКЦ „МарТ”, 2005. – С. 91 – 99.

Процесс социального исследования. – М.: Прогресс, 1975. – С. 26 – 39.

Рабочая книга социолога / под ред. Г. В. Осипова. – М.: Наука, 1983. – С. 114 – 116.

Страусс А., Корбин Дж. Основы качественного исследования: обоснованная теория, процедуры и техники / Пер. с англ. и послесловие Т. С. Васильевой. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – С. 29 – 35.

Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2000. – С. 96 – 102.

Сусоколов А. А. Технология социологического исследования. Учеб. Пособие. – М., 2007. – С. 39 – 50.

Тавокин Е. П. Основы методики социологического исследования: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2009. – С. 14 – 20.

Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. – М.: Изд-во „Добросвет”, Кн. дом „Ун-т”, 1998. – С. 71 – 76.

ТЕМА 4.

МЕТА І ЗАВДАННЯ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

План

1. Визначення мети соціологічного дослідження і особливості її формулювання.
2. Завдання соціологічного дослідження.
3. Види завдань соціологічного дослідження:
 - а) головні;
 - б) другорядні;
 - в) додаткові.

Самостійна робота

1. Сформулювати мету соціологічного дослідження за обраною темою.
2. Визначити головні, другорядні та додаткові завдання.

Методичні поради

Працюючи над питаннями семінарського заняття, слід звернути увагу на основні методичні вимоги і особливості формулювання мети і завдань соціологічного дослідження. Мета – це очікуваний результат, який має отримати соціолог після проведення дослідження, а тому вона виступає основним орієнтиром під час обрання дослідницьких стратегій. Як правило, емпіричне соціологічне дослідження орієнтоване насамперед на досягнення практичної мети, пошук способів і прийомів вирішення певних соціальних проблем. Хоча метою може бути і звичайний збір інформації, в умовах її недостатності, або ж дослідження з метою формування і перевірки нових теоретичних положень тощо. Для чіткішого розуміння мети дослідження в програмі на її основі розробляється система основних завдань дослідження.

Завдання емпіричного дослідження – конкретні вимоги, які висуваються до напрямків аналізу і вирішення сформульованої проблеми. Вони слугують засобом реалізації мети і мають інструментальний характер. Зазвичай завдання соціологічного дослідження безпосередньо впливають із поставленої перед дослідником мети і конкретизують її. Хоча в процесі розробки програми студентам необхідно бути готовим до того, що може виникнути ситуація, коли доведеться неодноразово повертатися до цього компоненту після складання інших розділів документу.

Вивчаючи останнє питання цієї теми, необхідно розібратися в особливостях формулювання головних, другорядних і додаткових завдань. Головні – передбачають пошук відповіді на основне питання: які шляхи і засоби вирішення досліджуваної проблеми? Другорядні – допомагають з'ясувати супутні фактори і причини проблемної ситуації. Щодо додаткових завдань, то вони не обов'язково логічно пов'язані з основними метою і завданнями дослідження, а зорієнтовані на підготовку майбутніх пошуків, перевірки побічних, не пов'язаних з даною проблемою, гіпотез, для вирішення певних методичних питань тощо. Разом з тим студентам слід пам'ятати, що найгірший варіант – це програма, в якій головні, другорядні і додаткові завдання змішалися.

Література

Гречихин В. Г. Лекции по методике и технике социологических исследований: Учеб. пособие. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – С. 38 – 42.

Добреньков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2004. – С. 160 – 163.

Рабочая книга социолога / под ред. Г. В. Осипова. – М.: Наука, 1983. – С. 113 – 114.

Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований: Учеб. Пособие. – К.: МАУП, 2000. – С. 100 – 102.

Тавокин Е. П. Основы методики социологического исследования: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2009. – С. 17 – 18.

Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. – М.: Изд-во „Добросвет”, Кн. дом „Ун-т”, 1998. – С. 76 – 83.

ТЕМА 5.

ВИОКРЕМЛЕННЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ГОЛОВНИХ ПОНЯТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

План

1. Сутність та призначення інтерпретації основних понять дослідження.
2. Види інтерпретації:
 - а) теоретична;
 - б) емпірична.
3. Сутність та призначення операціоналізації головних понять.

Самостійна робота

1. Виділити основні поняття дослідження за обраною темою.
2. Здійснити їх теоретичну та емпіричну інтерпретацію.
3. Провести операціоналізацію основних понять.

Методичні поради

Перехід від концепції дослідження до факторів, які можна виділити і дослідити – складний і тривалий процес. Він передбачає проведення цілого ряду процедур, що залежать від низки правил. Під час аналізу проблеми, предмета, об'єкта, мети і завдань дослідження соціолог задає межі понятійного простору, в якому буде розгортатися дослідницький процес. Вивчаючи перше питання, студенти мають з'ясувати особливості переходу від абстракцій до реальних факторів, тобто провести інтерпретацію основних понять, що лежать в основі конкретного соціологічного дослідження, під якою розуміється процедура тлумачення і уточнення їх змісту.

Готуючись до семінарського заняття, також слід розібратися з двома основними видами інтерпретації: теоретичною і емпіричною. Теоретична інтерпретація представляє собою процес реконструкції загального поняття, шляхом виділення термінів меншого ступеня загальності. Емпірична інтерпретація – це процес виділення тих ознак, які можна реально спостерігати, які репрезентують зміст понять.

Третє питання присвячене операціоналізації основних понять дослідження. Операціоналізація – це специфічна наукова процедура встановлення зв'язків концептуального апарату дослідження з його методичним інструментарієм, інакше кажучи, це сукупність операцій, за допомогою яких можна буде провести вимірювання емпіричних ознак. Дана процедура дозволяє встановити, про що слід збирати соціологічні дані.

Література

Добреньков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2004. – С. 167 – 171.

Горшков М. К., Шереги Ф. Э. Прикладная социология: методология и методы: интерактивное учебное пособие. – М.: Институт социологии РАН, 2011, 1 CD ROM – С. 27 – 28; 37 – 51.

Как провести социологическое исследование / Под. ред. М. К. Горшкова, Ф. Э. Шереги. – М.: Политиздат, 1990. – С. 38 – 47.

Капитонов Э. А. Социология XX века. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – С. 400 – 405.

Кузнецов И. Н. Технологии социологического исследования: Учебно-методическое пособие. – М.: ИКЦ „МарТ”, 2005. – С. 103 – 110.

Рабочая книга социолога / под ред. Г. В. Осипова. – М.: Наука, 1983. – С. 118 – 128.

Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2000. – С. 102 – 107.

Сусоколов А. А. Технология социологического исследования. Учеб. пособие. – М., 2007. – С. 120 – 121.

Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. – М.: Изд-во „Добросвет”, Кн. дом „Ун-т”, 1998. – С. 83 – 91.

ТЕМА 6. ПОПЕРЕДНІЙ АНАЛІЗ ОБ'ЄКТУ ДОСЛІДЖЕННЯ

План

1. Попередній аналіз об'єкту дослідження та його сутність.
2. Необхідність проведення попереднього аналізу та його різновиди:
 - а) структурно-функціональний;
 - б) системний.
3. Види факторів системного аналізу:
 - а) зовнішні і внутрішні;
 - б) функціональні і структурні;
 - в) загальні і специфічні;
 - г) об'єктивні і суб'єктивні;
 - д) прямі і опосередковані.

Самостійна робота

1. Здійснити структурно-функціональний і системний аналіз об'єкту дослідження за обраною темою.

Методичні поради

Логіка розкриття першого питання вимагає, насамперед, з'ясувати, яка сутність поняття „попередній аналіз об'єкту дослідження”. Виділення об'єкту на початку методологічного розділу програми не дозволяє соціологу обмежитися лише його загальним описом, а навпаки, зобов'язує розглянути його детально.

Під час підготовки програми паралельно з інтерпретацією основних понять дослідження відбувається цілісний попередній аналіз об'єкту, тобто систематизація наукових, теоретичних і практичних відомостей у певній предметній сфері по відношенню до визначеного об'єкту. Власне кажучи, попередній аналіз об'єкту – це моделювання проблеми, яка вивчається, її деталізація.

Готуючись до другого питання, студентам варто розглянути два різновиди, які використовуються соціологами для аналізу об'єкту: структурно-функціональний і системний. Структурно-функціональний аналіз передбачає виділення зовнішніх обставин по відношенню до явища, яке вивчається. Під час проведення даної процедури важливо вміти з'ясувати механізми впливу кожного окремого фактору, що розглядається.

Системний підхід – це спосіб наукового пізнання і практичної діяльності, що передбачає розгляд окремих складових у нерозривній єдності з цілим. Центральним поняттям системного підходу виступає певний соціальний об'єкт, що уявляється як складне цілісне утворення. Оскільки будь-яка система завжди перебуває в певному середовищі, то системний підхід завжди враховує її зв'язки і відносини з ним.

Попередній аналіз об'єкту передбачає виділення не тільки його структури, елементів і зв'язків, а й факторів, що визначають його динаміку і розвиток. Тому, вивчаючи останнє питання, студенти мають детально розглянути основні види факторів, які впливають на стан об'єкту дослідження і закріпити результати теоретичної роботи виконанням самостійного завдання.

Література

Горшков М. К., Шереги Ф. Э. Прикладная социология: методология и методы: интерактивное учебное пособие. – М.: Институт социологии РАН, 2011, 1 CD ROM – С. 37 – 51.

Добренёв В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2004. – С. 174 – 177.

Как провести социологическое исследование / Под. ред. М. К. Горшкова, Ф. Э. Шереги. – М.: Политиздат, 1990. – С. 41 – 47.

Рабочая книга социолога / под ред. Г. В. Осипова. – М.: Наука, 1983. – С. 116 – 118.

Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований: Учеб. Пособие. – К.: МАУП, 2000. – С. 107 – 109.

Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. – М.: Изд-во „Добросвет“, Кн. дом „Ун-т“, 1998. – С. 91 – 96.

ТЕМА 7.
ГІПОТЕЗИ СОЦІОЛОГІЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ
(4 год.)

План

1. Визначення гіпотези соціологічного дослідження.
2. Види гіпотез:
 - а) за ступенем загальності припущення (гіпотези-обґрунтування, гіпотези-наслідки);
 - б) за змістом припущення (описові, пояснюючі);
 - в) за ступенем розробленості (первинні, вторинні);
 - г) з точки зору завдань дослідження (основні; другорядні).
3. Правила формулювання гіпотез.
4. Функції гіпотез.
5. Якісні параметри гіпотез:
 - а) спільність;
 - б) складність;
 - в) специфічність;
 - г) детермінованість;
 - д) фальсифікованість і можливість перевірки;
 - е) комунікативність, відтворюваність і стійкість.

Самостійна робота

1. Сформулювати усі види гіпотез соціологічного дослідження за обраною проблематикою.
2. Пояснити, які з них найкраще відповідають меті і завданням дослідження.
3. Провести аналіз обраних гіпотез за якісними параметрами.

Методичні поради

Гіпотеза – це науково обґрунтоване припущення, яке висувають для можливого пояснення певних соціальних фактів, явищ і процесів, яке необхідно підтвердити або спростувати в ході дослідження. У методологічному плані гіпотеза слугує з'єднувальною ланкою між теоретичною концепцією та емпіричною базою дослідження. До побудови гіпотези ставляться певні вимоги.

Друге питання присвячене класифікації гіпотез. Так, за ступенем загальності припущення виділяють гіпотези-обґрунтування, що містять припущення про досліджуваний об'єкт чи соціальне явище, і гіпотези-наслідки, що формулюються на основі гіпотез-обґрунтування і більш детально їх характеризують. За змістом припущення існують описові гіпотези – припущення про структурно-функціональні зв'язки досліджуваних об'єктів і явищ, і пояснювальні – припущення про причинно-наслідкові взаємозалежності всередині об'єкту. За ступенем розробленості бувають первинні (робочі) гіпотези, що висуваються на перших етапах побудови гіпотетичної системи, і вторинні, що висуваються після спростування первинних. А також з точки зору завдань дослідження – основні, що відносяться до головного завдання дослідження, і другорядні – до решти завдань.

Опрацьовуючи правила формулювання гіпотез, студентам слід звернути увагу і розкрити особливості наступних вимог:

- гіпотеза повинна бути лаконічною і однозначною;
- відповідати вихідним принципам теорії наукового пізнання;
- не суперечила відомим і вже перевіреним фактам;
- не містити поняття, які не отримали емпіричну інтерпретацію;
- бути досяжною для перевірки.

Використання гіпотез як одного з компонентів методологічного розділу програми соціологічного дослідження дозволяє виділити основні її функції:

- спрямування дослідницької стратегії;
- уточнення мети дослідження;
- виділення факторів, які слід вивчити;
- встановлення логічного переходу від теоретичної моделі до емпіричної бази.

Окрему увагу слід приділити останньому питанню, оскільки воно являє найбільшу складність і недостатньо розкрите у навчальній літературі. Для цього варто опрацювати наступну роботу: **Батыгин Г. С.** Обоснование научного вывода в прикладной социологии. – М., Наука, 1986.

Загалом, під час підготовки до заняття і особливо в ході опрацювання завдань для самостійної роботи варто орієнтуватися на те, що попереднє висування гіпотез визначає логіку усього подальшого процесу дослідження, підказує правильний вибір об'єкту і методу збору первинної інформації.

Література

Батыгин Г. С. Обоснование научного вывода в прикладной социологии. – М.: Наука, 1986. – С. 122 – 137.

Гречихин В. Г. Лекции по методике и технике социологических исследований: Учеб. пособие. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – С. 45 – 52.

Добреньков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2004. – С. 171 – 174.

Попова І. М. Соціологія. Пропедевтичний курс: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Тандем, 1996. – С. 145 – 148.

Процесс социального исследования. – М.: Прогресс, 1975. – С. 39 – 55.

Рабочая книга социолога / под ред. Г. В. Осипова. – М.: Наука, 1983. – С. 128 – 131.

Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2000. – С. 109 – 112.

Сусоколов А. А. Технология социологического исследования. Учеб. пособие. – М., 2007. – С. 90 – 101; 108 – 119.

Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. – М.: Изд-во „Добросвет”, Кн. дом „Ун-т”, 1998. – С. 96 – 104.

ТЕМА 8. МЕТОДИЧНИЙ І ПРОЦЕДУРНИЙ РОЗДІЛИ ПРОГРАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

План

1. Сутність і призначення методичного розділу програми соціологічного дослідження.
2. Основні компоненти методичного розділу програми соціологічного дослідження:
 - а) стратегічний план дослідження;
 - б) обґрунтування вибіркової сукупності дослідження;
 - в) визначення методів дослідження.
3. Процедурний розділ програми соціологічного дослідження і його основні компоненти:
 - а) кошторис дослідження;
 - б) робочий план дослідження;
 - в) допоміжні документи.

Самостійна робота

1. Скласти таблицю з послідовністю дій соціолога у відповідності до обраного стратегічного плану дослідження.
2. Визначити основні компоненти методичного і процедурного розділів програми соціологічного дослідження за обраною темою.

Методичні поради

Зміст даної теми обумовлює знання студентами основних положень методичного і процедурного розділів програми соціологічного дослідження, які включають значну кількість взаємозалежних компонентів.

Вивчення питань семінарського заняття слід розпочати із загальної характеристики методичного розділу програми соціологічного дослідження. Зупинитися на його функціях, а також значенні в підготовці польового етапу робіт, оскільки провідні науковці вважають, що ця частина є документальним свідомством рівня професіоналізму соціолога.

Розгляд наступного питання слід приділити основним компонентам методичного розділу програми. Особливу увагу слід звернути на стратегічний план дослідження. Загалом розрізняють три його варіанти: розвідувальний (пошуковий), аналітичний (описовий) і експериментальний. Необхідно дати їх характеристику.

Опрацьовуючи основну літературу, студенти повинні з'ясувати зміст наступних понять: вибірковий метод, генеральна сукупність, вибірка сукупність, одиниці відбору, одиниці аналізу, репрезентативність тощо. Обов'язковою складовою частиною другого розділу програми соціологічного дослідження є вибір методів збору первинної інформації, а тому слід зробити акцент на особливостях даної процедури.

Завершуючи розкриття теми, варто охарактеризувати типові документи, які зобов'язаний розробити соціолог для успішного проведення соціологічного дослідження і налагодження ділових відносин із замовником.

Література

Добреньков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2004. – С. 177 – 186.

Капитонов Э. А. Социология XX века. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – С. 412 – 414.

Кузнецов И. Н. Технологии социологического исследования: Учебно-методическое пособие. – М.: ИКЦ „МарТ”, 2005. – С. 110 – 126.

Смехнова Г. П. Основы прикладной социологии: учебное пособие. – М.: Вузовский учебник, 2008. – С. 76 – 79.

ТЕМА 9. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБІРКОВОЇ СУКУПНОСТІ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

План

1. Необхідність використання вибірки в соціології.
2. Зміст і основні категорії вибіркового методу.
3. Типи вибірки:
 - а) імовірнісні;
 - б) неімовірнісні;
 - в) комбіновані.
4. Визначення об'єму вибірки.
5. Вибірка і проблема репрезентативності.

Самостійна робота

1. Встановити позитивні і негативні особливості кожного виду вибірок і зазначити можливі сфери їх застосування.
2. Визначити генеральну сукупність дослідження і обґрунтувати оптимальний об'єм вибірки дослідження за обраною темою.

Методичні поради

Мета даного заняття – досягнути ґрунтового розуміння сутності і основних правил вибіркового методу як одного з головних факторів надійності прикладного соціологічного дослідження. Визначити основні особливості застосування, різновиди і правила формування вибірок. Разом з тим загальні вимоги до опанування даної теми будуть дещо меншими, оскільки якісне розуміння

вибіркового методу – складний і тривалий процес. Крім того, його вивчення передбачене навчальним планом на третьому курсі.

Готуючись до першого питання, студентам слід зрозуміти необхідність використання вибіркового методу в соціології. З'ясувати основні переваги і можливі сфери застосування даної процедури під час підготовки і проведення соціологічного дослідження.

Друге питання стосується узагальнення основних теоретичних положень, що покладені в основу вибіркового методу. Справа втім, що якісне застосування методу можливе лише за умови чіткого розуміння категоріального апарату, а тому варто опрацювати і зрозуміти зміст наступних понять: генеральна сукупність, вибіркова сукупність, основа вибірки, одиниці відбору, одиниці спостереження, дисперсія, репрезентативність вибірки, помилка репрезентативності та її різновиди тощо.

Наступне питання присвячене класифікації вибірок. На сьогоднішній день загально прийнятим є розподіл на наступні різновиди: імовірнісні вибірки – передбачають випадковий (імовірнісний) відбір одиниць аналізу, згідно з яким кожна одиниця генеральної сукупності має однакову можливість потрапити до вибіркової сукупності; неімовірнісні – не випадкова методика формування вибіркової сукупності; комбінована (багатоступенева) – коли комбінують два або кілька видів вибірки.

Окремо пропонується розглянути питання визначення об'єму вибіркової сукупності. Дане питання являє найбільшу складність, оскільки передбачає використання математичних процедур, тому студентам під час опрацювання даної проблеми пропонується скористатися лише загальними відомостями про такі взаємозалежні поняття як об'єм і статистична помилка вибірки.

Для якісного розуміння останнього питання слід опрацювати особливості застосування, ситуації і вимоги до різних типів вибірок. Розглянути питання, пов'язані з надійністю і репрезентативністю вибірки.

Під час виконання самостійної роботи студентам варто спробувати застосувати математичний апарат для обчислення об'єму вибіркової сукупності за обраною темою дослідження, змінюючи величини допустимої помилки і довірчого інтервалу.

Література

Горшков М. К., Шереги Ф. Э. Прикладная социология: методология и методы: интерактивное учебное пособие. – М.: Институт социологии РАН, 2011, 1 CD ROM – С. 29 – 30.

Джессен Р. Методы статистических обследований / Пер. с англ. Ю. П. Лукашина и Я. Ш. Паппэ. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 478 с.

Добреньков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2004. – С. 177 – 178.

Ермолаев А. Выборочный метод в социологии. Методическое пособие. – М., 2000. – 26 с.

Как провести социологическое исследование / Под. ред. М. К. Горшкова, Ф. Э. Шереги. – М.: Политиздат, 1990. – С. 55 – 68.

Капитонов Э. А. Социология XX века. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – С. 415 – 429.

Кузнецов И. Н. Технологии социологического исследования: Учебно-методическое пособие. – М.: ИКЦ „МарТ”, 2005. – С. 111 – 115.

Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / 2-е видання, доповнене. – К., 2007. – С. 87 – 143.

Смехнова Г. П. Основы прикладной социологии: учебное пособие. – М.: Вузовский учебник, 2008. – С. 79 – 85.

Страусс А., Корбин Дж. Основы качественного исследования: обоснованная теория, процедуры и техники / Пер. с англ. и послесловие Т. С. Васильевой. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – С. 146 – 160.

Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2000. – С. 119 – 121.

Сусоколов А. А. Технология социологического исследования. Учеб. Пособие. – М., 2007. – С. 231 – 263.

Тавокин Е. П. Основы методики социологического исследования: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2009. – С. 50 – 70.

Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. – М.: Изд-во „Добросвет”, Кн. дом „Ун-т”, 1998. – С. 111 – 122.

ТЕМА 10. ВИЗНАЧЕННЯ МЕТОДІВ ЗБОРУ ПЕРВИННОЇ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

План

1. Переваги, недоліки і сфери застосування основних методів збору первинної соціологічної інформації:
 - а) опитування;
 - б) спостереження;
 - в) аналіз документів;
 - г) експеримент.
2. Особливості використання кількісний і якісних методів збору соціологічної інформації:
 - а) кількісні методи;
 - б) якісні методи.
3. Загальні вимоги до обґрунтування методів збору інформації у програмі соціологічного дослідження.

Самостійна робота

1. Обґрунтувати вибір основного методу збору первинної соціологічної інформації дослідження за обраною темою.
2. Розробити інструментарій дослідження у відповідності до складеної програми і обраного методу збору інформації.

Методичні поради

На час розгляду десятої семінарської теми студенти практично завершують вивчення іншої дисципліни – „Методи збору соціологічної інформації”, а тому вже мають змістовне уявлення про основні характеристики і особливості використання різних методів.

Розкриваючи перше питання, студентам не слід заглиблюватися у детальний аналіз кожного методу, а необхідно зосередити увагу на особливостях вибору основних методів дослідження у залежності від обраної стратегії, об'єкту, предмету, мети і завдань. У ході такої роботи варто пам'ятати, що універсальних методів збору даних у соціології не існує, а перед науковцем завжди стоїть питання, як обрати найефективніший серед них? Вихід з такої ситуації слід шукати у балансі між такими складовими роботи соціолога, як: наявні фінансові і людські ресурси, часові і територіальні межі дослідження, а також необхідний рівень точності інформації.

Окремо студентам пропонується розглянути особливості використання кількісних і якісних методів збору соціологічної інформації. Готуючись до цього питання, слід звернути увагу на те, що кількісні методи використовуються для отримання числових і статистичних даних. Головний акцент робиться на зборі інформації про те, як різні соціальні умови впливають на більшість людей, а також на об'єктивності даної інформації. Якісні методи навпаки використовуються для отримання даних про особистий досвід і причини соціальної поведінки. При цьому скоріше враховується індивідуальний досвід і почуття, ніж вплив на людей великомасштабних структур.

Частина програми, яка присвячена характеристиці методик збору первинної інформації, не може бути простим перерахуванням прийомів дослідження. У ній слід забезпечити нерозривну єдність робочих понять і робочих гіпотез не тільки зі способами збору інформації, а й зі способами її подальшої обробки. Для цього слід обґрунтувати відповідний вибір методів і методик у відповідності з гіпотезами дослідження і заздалегідь продумати можливі способи обробки і аналізу зібраного матеріалу так, щоб вони давали інформацію, необхідну для перевірки сформульованої гіпотези.

Література

- Аверьянов Л. Я. Социология: искусство задавать вопросы. Издание 2-е, переработанное и дополненное. – М., 1998. – С. 19 – 23.
- Белановский С. А. Метод фокус-групп. – М.: Магистр, 1996. – 272 с.

Добренъков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2004. – С. 178 – 180.

Капитонов Э. А. Социология XX века. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – С. 412 – 414.

Кузнецов И. Н. Технологии социологического исследования: Учебно-методическое пособие. – М.: ИКЦ „МарТ”, 2005. – С. 117 – 125.

Семенова В. В. Качественные методы: введение в гуманистическую социологию. – М.: Добросвет, 1998. – С. 7 – 16, 80 – 101, 125 – 140.

Смехнова Г. П. Основы прикладной социологии: учебное пособие. – М.: Вузовский учебник, 2008. – С. 85 – 171.

Страусс А., Корбин Дж. Основы качественного исследования: обоснованная теория, процедуры и техники / Пер. с англ. и послесловие Т. С. Васильевой. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – С. 16 – 29.

Тавокин Е. П. Основы методики социологического исследования: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2009. – С. 71 – 126, 153 – 178.

Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. – М.: Изд-во „Добросвет”, Кн. дом „Ун-т”, 1998. – С. 195 – 319; 387 – 438.

ТЕМА 11.

РОБОЧИЙ ПЛАН ДОСЛІДЖЕННЯ

План

1. Сутність робочого плану дослідження:
 - а) зв'язок робочого плану дослідження зі змістом програми;
 - б) основні етапи робіт.
2. Сітковий графік соціологічного дослідження.

Самостійна робота

1. Скласти робочий план дослідження за обраною темою.

Методичні поради

У межах процедурного розділу програми соціологічного дослідження студенти мають розробити робочий план, який передбачений для впорядкування, погодження і координації основних робіт усіх учасників наукового пошуку. Робочий план – це перелік, схема дій соціологів під час дослідження з розподіленням часу, матеріально-технічних витрат і сітковим графіком.

У ході розробки цього документу слід виділити основні етапи робіт у відповідності до обраної стратегії, ретельно розрахувати часові межі кожного з них і призначити відповідальних осіб. Для цього бажано використати схему запропоновану В. А. Ядовим:

- розробка теоретичної концепції програми (до 30 % часу відведеного на дослідження);
- польовий етап з виділенням фази пілотажу і основного збору інформації (20 % часу);
- період обробки і аналізу даних (біля 40 % часу);
- оформлення підсумкового звіту і публікацій (10 % часу).

Звичайно такий розподіл не є загальнообов'язковим. Відповідно кількість етапів і їх зміст можуть варіюватися. Разом з тим під час роботи над оформленням цього компонента програми слід орієнтуватися на збереження логіки наукового пошуку і послідовності виконуваних дій.

Структуризація дослідницького проекту є початковим кроком у плануванні і вирішує завдання визначення першої його основної мети – планування обсягів робіт. Паралельно цьому процесу йде оцінка витрат і ресурсів по роботах в цілому. Проте він не дає змоги відповісти на запитання: скільки часу потрібно для виконання робіт, які календарні терміни, як розподіляється потреба у часі і ресурсах упродовж дослідження тощо. Тобто постає потреба розробки ще однієї складової частини програми соціологічного дослідження – сіткового графіку. Його роль зумовлена тим, що він поєднує у собі параметри часу, вартості й ресурсів.

Виконуючи завдання самостійної роботи, студентам слід звернути увагу на те, що кожен з підпунктів, передбачених організаційно-методичним планом, не обов'язково повинен виконуватися послідовно, так як він представлений. Чимало заходів можна і потрібно проводити паралельно.

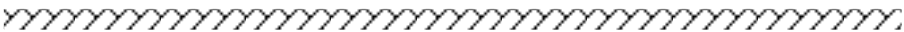
Література

Горшков М. К., Шереги Ф. Э. Прикладная социология: методология и методы: интерактивное учебное пособие. – М.: Институт социологии РАН, 2011, 1 CD ROM – С. 31 – 33.

Добреньков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2004. – С. 183 – 184.

Сусоколов А. А. Технология социологического исследования. Учеб. пособие. – М., 2007. – С. 69 – 75.

Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. – М.: Изд-во „Добросвет“, Кн. дом „Ун-т“, 1998.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверьянов Л. Я. Социология: искусство задавать вопросы. Издание 2-е, переработанное и дополненное. – М., 1998. – 192 с.
2. Батыгин Г. С. Обоснование научного вывода в прикладной социологии. – М.: Наука, 1986. – 270 с.
3. Белановский С. А. Метод фокус-групп. – М.: Магистр, 1996. – 272 с.
4. Бондаренко А. Г. Социологическое исследование: методика опроса. Учеб. пособие. – Волгоград, 2006. – 64 с.
5. Горшков М. К., Шереги Ф. Э. Прикладная социология: методология и методы: интерактивное учебное пособие. – М.: Институт социологии РАН, 2011, 1 CD ROM – 372 с.
6. Джессен Р. Методы статистических обследований / Пер. с англ. Ю. П. Лукашина и Я. Ш. Паппэ. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 478 с.
7. Добреньков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 768 с.
8. Ермолаев А. Выборочный метод в социологии. Методическое пособие. – М., 2000. – 26 с.
9. Как провести социологическое исследование / Под. ред. М. К. Горшкова, Ф. Э. Шереги. – М.: Политиздат, 1990. – 170 с.
10. Капитонов Э. А. Социология XX века. Ростов-на-Дону: Издательство «Феникс», 1996. – 486 с.
11. Кузнецов И. Н. Технологии социологического исследования: Учебно-методическое пособие. – М.: ИКЦ „МарТ”, 2005. – 144 с.
12. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: Курс лекцій / 2-е видання, доповнене. – К., 2007. – 320 с.

13. Попова І. М. Соціологія. Пропедевтичний курс: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Тандем, 1996.
14. Рабочая книга социолога / под ред. Г. В. Осипова. – М.: Наука, 1983. – 476 с.
15. Семенова В. В. Качественные методы: введение в гуманистическую социологию. – М.: Добросвет, 1998. – 292 с.
16. Смехнова Г. П. Основы прикладной социологии: учебное пособие. – М.: Вузовский учебник, 2008. – 239 с.
17. Соціологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В. Г. Городяненка. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2002.
18. Страусс А., Корбин Дж. Основы качественного исследования: обоснованная теория, процедуры и техники / Пер. с англ. и послесловие Т. С. Васильевой. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 256 с.
19. Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований: Учеб. пособие. – К.: МАУП, 2000. – 273 с.
20. Сусоколов А. А. Технология социологического исследования. Учеб. Пособие. – М., 2007. – 317 с.
21. Тавокин Е. П. Основы методики социологического исследования: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 239 с.
22. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. – М.: Изд-во „Добросвет”, Кн. дом „Ун-т”, 1998. – 596 с.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ
З НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ
„ПРОГРАМУВАННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ”

1. Соціологічне дослідження як вид наукового пізнання.
2. Соціальне і соціологічне дослідження
3. Типи і форми соціологічних досліджень.
4. Етапи соціологічного дослідження.
5. Програма як головний документ соціологічного дослідження.
6. Структура і функції програми соціологічного дослідження.
7. Специфіка побудови програми в залежності від типу дослідження.
8. Особливості проблемної ситуації в соціології.
9. Проблема дослідження.
10. Визначення об'єкту і предмету дослідження.
11. Формулювання мети дослідження.
12. Теоретико-прикладна та прикладна мета дослідження.
13. Завдання дослідження і їх різновиди.
14. Виокремлення основних понять дослідження.
15. Інтерпретація понять соціологічного дослідження.
16. Види інтерпретації.
17. Сутність та призначення операціоналізації головних понять.
18. Системний аналіз об'єкту дослідження.
19. Фактори системного аналізу.
20. Гіпотеза як основний головний методологічний інструмент соціологічного дослідження.
21. Види гіпотез.

22. Функції гіпотез.
23. Якісні параметри гіпотез.
24. Загальні вимоги до формулювання гіпотез.
25. Стратегічний план дослідження.
26. Загальна характеристика методичного і процедурного розділів програми соціологічного дослідження.
27. Структура і функції методичного розділу.
28. Структура і функції процедурного розділу.
29. Обґрунтування вибіркової сукупності в програмі соціологічного дослідження.
30. Основні категорії вибіркового методу.
31. Види вибірок.
32. Принципи формування вибіркової сукупності та репрезентативність.
33. Помилки вибірки.
34. Особливості вибору основного і додаткових методів збору первинної соціологічної інформації.
35. Види методів збору соціологічної інформації і можливі сфери їх застосування.
36. Залежність вибору методу збору первинної інформації від типу дослідження і змісту методологічного розділу програми.
37. Робочий план дослідження.
38. Етапи і процедури соціологічного дослідження.
39. Нормативні вимоги до організації соціологічного дослідження.
40. Труднощі та типові помилки складання програми соціологічного дослідження.

Навчально-методичне видання

ГАПОНЕНКО
Дмитро Іванович.

ПРОГРАМУВАННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**методичні поради і плани семінарських занять
для студентів спеціальності „соціологія”
(підготовка бакалаврів)**

Технічний редактор
Комп'ютерна верстка
та макетування
Комп'ютерний набір

О. Клімова

О. Клімова

Д. Гапоненко

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія KB № 17500-6250 ПР від 16.11.2010 р.*

Підписано до друку **14.05.2013** р. Формат 60 x 90 1/16.
Папір офсетний. Друк на різнографі.
Ум. друк. арк. 2,33. Обл.-вид. 1,27.
Наклад **100** прим. Зам. № .
Редакційно-видавничий відділ ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка.
14013, вул. Гетьмана Полуботка, 53, к. 208.
Тел. 65-17-99.
chnpu.tipograf@gmail.com

